

Ábyrgðartryggingar

Samkvæmt íslenskum lögum ber einstaklingur skaðabótaábyrgð á tjóni sem hann veldur öðrum með saknæmum og ólögmætum hætti, en þessi regla er einkum nefnd sakarreglan. Ábyrgðartryggingar eru ætlaðar til að bæta tjón sem einhver ber skaðabótaábyrgð á, þ.e. þegar einhver veldur öðrum tjóni af gáleysi og ber ábyrgð á því samkvæmt lögum. Slík trygging greiðir tjónpóla bætur í stað þess að hinn skaðabótaskyldi þurfi sjálfur að greiða þær úr eigin vasa. Hinn skaðabótaskyldi þarf þó alltaf að greiða sjálfsábyrgð tryggingarinnar.

Ábyrgðartryggingar geta bæði verndað einstakling ef hann veldur tjóni og einnig tryggt bætur ef aðrir valda honum tjóni. Ef ábyrgðartrygging er til staðar er hægt að krefjast bóta beint frá tryggingafélaginu.

Það skiptir miklu máli að greina á milli þess hvort tjón hafi orðið vegna gáleysis eða hvort það hafi verið hreint óhappatilvik. Þessi greinarmunur hefur áhrif á hvort tjónið telst bótaskyldt úr ábyrgðartryggingu eða ekki.

Gáleysi felur í sér að viðkomandi fer ekki nógu varlega, sýnir ekki næga aðgát eða brýtur gegn reglum sem ætlað er að tryggja öryggi annarra, jafnvel þó það hafi ekki verið viljandi. Gáleysi getur svo verið mismunandi alvarlegt, og er þá annars vegar talað um einfalt eða almennt gáleysi og hins vegar um verulegt eða stórkostlegt gáleysi.

Óhappatilvik eru atvik sem enginn gat séð fyrir eða komið í veg fyrir með eðlilegum hætti. Þetta eru tjón sem verða án þess að neinn hafi sýnt af sér saknæma háttsemi eða vanrækslu. Í slíkum tilvikum er engin skaðabótaskylda til staðar og því ekki greiddar bætur úr ábyrgðartryggingu. Á þetta hefur reynt í fjölmörgum dómum héraðsdóms, Landsréttar og Hæstaréttar og einnig fyrir úrskurðarnefnd í váttryggingamálum:

47/2023: *M slasaðist þegar hún féll um brotinn kantstein fyrir framan verslun X og krafðist bóta úr ábyrgðartryggingu. Hún taldi að verslunin hefði með vanrækslu skapað hættu og ekki gætt að öryggi viðskiptavina. Tryggingafélagið hafnaði bótaskyldu og taldi slysið vera óhappatilvik. Úrskurðarnefndin tók undir það og taldi að aðstæður á vettvangi hafi ekki verið svo hættulegar að sérstakar öryggisráðstafanir hefðu verið nauðsynlegar.*

Ef einhver veldur þér tjóni af **ásetningi** (viljandi) áttu ekki rétt á bótum úr ábyrgðartryggingu viðkomandi. Ástæða þess er sú að tryggingar eru aðeins ætlaðar til að bæta tjón sem verður vegna gáleysis. Þeim eru ekki ætlað að verja þann sem brýtur viljandi af sér. Atvikið sjálft getur þrátt fyrir það verið skaðabótaskyldt að lögum en í stað þess að sækja bætur í tryggingu viðkomandi, þarf að krefjast skaðabóta beint frá þeim aðila.

Dæmi: *Ef einhver brýtur visvitandi glugga á húsinu þínu eða beitir þig ofbeldi, þá færðu ekki bætur úr tryggingu hans. Þú þarft þess í stað að beina kröfu beint að honum sjálfum og krefjast skaðabóta. Sjá t.d. úrskurð í máli nr. 313/2023.*

Mikilvægir frestir

Enginn sérstakur tilkynningarfrestur gildir þegar um ábyrgðartryggingar er að ræða, ólíkt því sem gildir um aðrar tryggingar. Það eru því eingöngu almennar

fyrningarreglur sem huga þarf að, þ.e. ef of langur tími liður án þess að krafa sé gerð um bætur úr ábyrgðartryggingu, getur krafan fyrnst. Skaðabótakröfur fyrnast samkvæmt 9. gr. laga nr. 150/2007 um fyrningu kröfuréttinda þar sem finna má sambærilegt ákvæði við 52. gr. laga um váttryggingarsamninga. Krafa fyrnist á fjórum árum frá þeim degi sem tjónþoli fékk nauðsynlegar upplýsingar um tjónið og þann sem ábyrgð ber á því eða bar að afla sér slíkra upplýsinga. Krafa um skaðabætur vegna líkamstjóns fyrnist á tíu árum.

Mikilvægt er fyrir tjónþola að tryggja sér sönnun sem allra fyrst eftir tjónsatburð. Því er ráðlagt að safna gögnum sem geta síðar staðfest atvikið og umfang tjóns. Það getur t.d. falið í sér að taka myndir af vettvangi og tjóni, kanna hvort myndbandsupptökur séu á vettvangi, skrá niður nöfn og símanúmer vitna, og tilkynna atvikið til lögreglu eða annarra viðeigandi aðila sem geta staðfest hvað gerðist. Eftir því sem lengra liður frá tjónsatburði verður erfiðara að afla slíkra gagna og sönnunarstaðan verður erfið.

Eigin sök í skaðabótamálum

Í skaðabótamálum felur eigin sök (eða meðábyrgð tjónþola) það í sér að tjónþoli hefur átt þátt í eigin tjóni og þá dregur það úr skaðabótaskyldu hins sem olli tjóninu eða útilokar hana alfarið í vissum tilvikum. Með öðrum orðum er litið til þess hvort tjónþoli sjálfur hafi sýnt af sér háttsemi sem stuðlaði að því að tjónið varð eða gerði það verra en ella. Metið er í hverju tilviki hvort háttsemi tjónþola hafi verið gáleysisleg, þ.e. hvort hann hafi ekki sýnt nægilega varúð eða skynsemi miðað við aðstæður. Ef svo er getur hann borið meðábyrgð. Það fer þó eftir umfangi eigin sakar og afleiðingum hennar hvort hún leiðir til lækkunar bóta eða útilokar þær.

18/2022: *M slasaðist árið 2020 þegar hún féll um litla hjólakerru í anddyri verslunar X og krafðist bóta úr ábyrgðartryggingu verslunarinnar. Trygginga-félagið viðurkenndi bótaskyldu en taldi M hafa sýnt af sér gáleysi og bæri hún því helming tjónsins sjálf. M mótmælti því og taldi sig enga ábyrgð bera. Úrskurðarnefndin mat það svo, m.a. með hliðsjón af myndbandsupptöku, að M hefði ekki litið fram fyrir sig og því sýnt af sér einfalt gáleysi. Því skyldi hún bera helming tjónsins sjálf.*

Þegar starfsmaður slasast í vinnu og gerir kröfu um bætur úr ábyrgðartryggingu, gilda sérstakar reglur um meðábyrgð hans. Samkvæmt 23. gr. a. skaðabótalaga nr. 50/1993 má ekki skerða bætur til starfsmanns þótt hann hafi átt þátt í því að tjónið varð, nema sýnt sé fram á að hann hafi sýnt af sér stórkostlegt gáleysi eða valdið tjóninu af ásetningi.

Sönnunarbyrði í skaðabótamálum

Meginreglan um sönnunarbyrði og sönnun á orsakatengslum í skaðabótarétti er sú að sá sem krefst skaðabóta (tjónþoli) ber sönnunarbyrði fyrir öllum grundvallarskilyrðum skaðabótaskyldu, þar með talið orsakatengslum milli tjónsatburðar og tjóns. Þannig þarf tjónþoli að sanna að tjón hafi átt sér stað, að tjónið megi rekja til saknæmrar háttsemi og að orsakatengsl séu milli þeirrar háttsemi og tjónsins.

Í sumum tilvikum getur komið til þess að vikið sé frá sönnunarreglum í þágu tjónþola. Stundum kemur það beinlínis fram í lögum að sönnunarbyrðinni sé snúið við þ.e. tjónvaldur ber sönnunarbyrðina fyrir því að háttsemi hans sem leiddi til tjóns hafi ekki verið saknæm. Þessi regla heitir sakarlíkindaregla.

En hvernig er hægt að sanna að um bótaskyld tjón sé að ræða? Erfitt er að gefa nákvæmar leiðbeiningar um það en helstu gögnin sem lögð eru fram í skaðabótamálum eru lögregluskýrslur, vitnaframburðir, ljósmyndir, samskipti aðila, læknagögn og myndbandsupptökur. Þó tjónþoli lýsir sjálfur atvikum og tjóni með trúverðugum hætti þá nægir framburður hans einn og sér ekki sem sönnun. Leggja þarf fram gögn sem styðja framburðinn og sönnunargögnin þurfa að vera hlutlaus og traust:

168/2023: *M krafðist bóta úr ábyrgðartryggingu X eftir að hafa runnið í blautum stiga í fasteign í eigu X og slasast. Hún hélt því fram að hálkuvörnum hefði verið ábótavant og að bilun í lyftu hefði leitt til aukinnar notkunar stigans. Tryggingafélagið hafnaði bótaskyldu og nefndin taldi ekki sýnt fram á að slys M væri að rekja til saknæmrar vanrækslu af hálfu X. M lagði ekki fram gögn um veðurfar, bleytu, bilun í lyftu eða ófullnægjandi öryggisráðstafanir. Talið var ósannað að um annað en óhappatilvik hefði verið að ræða.*

Fjárhæð skaðabóta

Fjárhæð skaðabóta á Íslandi fer eftir almennum reglum skaðabótaréttarins og ákvæðum skaðabótalaga nr. 50/1993. Meginregla í skaðabótarétti er sú að tjónþoli eigi að fá bætur sem svara til þess fjárhagslega tjóns sem hann hefur orðið fyrir þ.e. hann á að vera eins settur fjárhagslega og ef tjónið hefði ekki átt sér stað.

Bætur fyrir líkamstjón eru reiknaðar út á grundvelli skaðabótalaga nr. 50/1993 en þegar um munatjón er að ræða er það meginregla skaðabótaréttarins um fullar bætur sem á við.

Dæmi: *Sími skemmist vegna gáleysis annars aðila. Nýr sími af sömu tegund kostar 180.000 kr. En síminn sem skemmdist var árs gamall og hafði því rýrnað í verði. Endurkaupsvirði sambærilegs notaðs síma er 140.000 kr. Tjónþoli fær ekki nýjan síma því hann á ekki að hagnast á tjóninu, heldur fær hann 140.000 kr.*

Frjálsar eða lögboðnar ábyrgðartryggingar

Frjálsar ábyrgðartryggingar eru t.d. ábyrgðartryggingar einstaklinga sem eru hluti af fjölskyldu- og fasteignatryggingum. Vísast til umfjöllunar um þær í viðeigandi köflum. Tryggingafélögin bjóða einnig upp á frjálsar ábyrgðartryggingar fyrir atvinnurekstur og einstaka starfsstéttir og eru þær tryggingar mjög algengar hér á landi enda vernda slíkar tryggingar atvinnurekanda í rekstri hans. Svokallaðar skaðsemisábyrgðartryggingar eru einnig frjálsar tryggingar sem veita atvinnurekanda vernd gagnvart skaðabótaábyrgð sem leiðir af tjóni vegna varnings, sem hann framleiðir, selur eða lætur á annan hátt af hendi.

Lögboðnar ábyrgðartryggingar eru ábyrgðartryggingar ökutækja og ábyrgðartryggingar sem löggjafinn hefur ákveðið að tiltekna starfsstéttir þurfi skv. lögum að hafa til að tryggja hagsmuni þeirra sem verða fyrir tjóni. Þessar starfsstéttir eru t.d. byggingarstjórar, lögmenn, endurskoðendur, fasteignasalar, bifreiðasalar og hönnuðir. Auk þessa þarf heilbrigðisstarfsfólk að vera með sjúklingatryggingu. Sú trygging var færð frá váttryggingafélögum yfir til Sjúkratrygginga Íslands með lögum nr. 47/2024 sem tóku gildi 1. janúar 2025

Ábyrgðartrygging atvinnureksturs

Ábyrgðartryggingu atvinnureksturs er ætlað að mæta skaðabótakröfum sem geta fallið á atvinnurekanda (fyrirtæki) ef aðrir verða fyrir tjóni vegna starfseminnar.

Þetta geta bæði verið tjón á eignum og líkamstjón. Þessi trygging er eins og áður segir algeng hérlandis enda sjá atvinnurekendur hag sinn í því að hafa slíka tryggingu.

Algengustu tjónin sem sótt eru í slíka tryggingu eru vinnuslys og slys vegfarenda eða viðskiptavina sem rekja má til aðbúnaðar í eða við fyrirtæki. Einnig er algengt að sótt sé í slíka tryggingu iðnaðarmanna ef þeir valda tjóni á munum við vinnu sína.

Algengar undanþágur

Í skilmálum ábyrgðartrygginga er að finna ákvæði sem mæla fyrir um undanþágu frá ábyrgð og þá sérstaklega undanþágur sem eiga við um munatjón. Verður hér eingöngu vikið að þeim undanþágum sem oftast hefur reynt á fyrir úrskurðarnefnd í váttryggingamálum.

Ábyrgðartryggingin tekur ekki til tjóns á munum sem atvinnurekandi hefur að láni, á leigu, til geymslu, sölu, flutnings eða eru af öðrum ástæðum í vörslu hans:

451/2024: M krafðist bóta úr ábyrgðartryggingu fatahreinsunarinnar X eftir að svartur litur smitaðist úr hringaboxi í brúðarkjól sem hreinsaður var hjá X. Tryggingafélagið hafnaði bótaskyldu með vísan til þess að tryggingin taki ekki til muna sem váttryggingartaki hefur í vörslu sinni eða tekur að sér að hreinsa. Úrskurðarnefnd féllst á það og taldi tjónið falla undir undanþáguákvæði skilmála. Bótaskylda var því ekki talin fyrir hendi.

Tryggingin tekur heldur ekki til tjóns á munum sem atvinnurekandi hefur til viðgerðar eða vinnur við með öðrum hætti:

255/2024: M krafðist bóta úr ábyrgðartryggingu X eftir að starfsmaður X olli tjóni á þaki við hreinsun klaka með járnkalli. Tryggingafélagið hafnaði bótaskyldu með vísan til undanþáguákvæðis þar sem tryggingin tekur ekki til tjóns sem verður við verk sem váttryggður tekur að sér. Úrskurðarnefnd féllst á skýringu félagsins og taldi tjónið falla undir undanþáguákvæðið. Bótaskylda úr tryggingunni var því ekki talin fyrir hendi.

Eftjónverðurvegnagallaeðaófullnægjandiframkvæmdaráverkisematvinnurekandi hefur tekið að sér, telst slíkt tjón vera innan ramma samningssambands aðila. Í slíkum tilvikum gilda ákvæði laga nr. 42/2000 um þjónustukaup og heyrir ágreiningur þá undir kærunefnd vöru- og þjónustukaupa.

Vinnuslys

Allir launþegar eru tryggðir í slysaftryggingu vegna slysa sem þeir verða fyrir í vinnutíma eða á leið til eða frá vinnu. Slysaftrygging launþega greiðir bætur á grundvelli kjarasamninga og fela slíka bætur í sér dagpeninga, örorkubætur og dánarbætur. Skaðabætur samkvæmt skaðabótalögum geta numið mun hærri fjárhæðum. Starfsmenn sem lenda í slysi á vinnustað eiga, ef slysið má rekja til gáleysis yfirmanna eða samstarfsfólks, rétt á því að gera kröfu um bætur úr ábyrgðartryggingu vinnuveitanda til þess að fá tjón sitt að fullu bætt. Frá skaðabótum úr ábyrgðartryggingum dragast bætur úr slysaftryggingu sé um sama váttryggingartaka að ræða þ.e. vinnuveitanda í báðum tilvikum.

Sömu reglur gilda um sönnun þ.e. starfsmaðurinn ber sönnunarbyrðina. Við tilteknar aðstæður er slakað á sönnunarkröfum til starfsmanna og er það einkum ef vinnuveitandinn vanrækir skyldur sínar, t.d. til að tilkynna tjón til Vinnueftirlitsins.

Vinnuveitandi verður í þeim tilvikum að bera hallann af sönnunarskorti um málsatvik að því leyti sem þau eru óljós og aðila greinir á um þau. Í dómaframkvæmd hefur vanræksla vinnuveitanda á tilkynningarskyldu sinni almennt verið metin þannig að frásögn tjónþola þ.e. hins slasaða starfsmanns, er lögð til grundvallar málsatvikum og þar með orsök vinnuslyss. Því verður þó ekki jafnað til sönnunar bótaábyrgðar. Jafnvel þó sýnt teljist fram á að slys hafi orðið með tilteknum hætti er því ekki þar með sagt að sannað sé að vinnuveitandi beri skaðabótaábyrgð vegna þess:

143/2025: M varð fyrir slysi við vinnu sína þegar hún fór niður stiga með fangið fullt af rúmfötum. Starfsfólk átti að nota körfur til að flytja þvott á milli hæða en samkvæmt M voru handföng á körfunum brotin og því ekki hægt að nota þær. Vinnuveitandi tilkynnti ekki réttilega um slysið til Vinnueftirlitsins. Var því byggt á frásögn hennar af tildrögum um slysið og um aðstæður á vinnustað. Þrátt fyrir það var ekki talið að vinnuveitandi bæri skaðabótaábyrgð á slysi hennar, enda hafi verið í sjálfu sér verið einfalt og ekki var talið að aðstæður á vinnustaðnum hefðu orsakað slys M.

Þegar aðstæður eru hættulegar eða verk starfsmanna flóknari getur vanræksla á tilkynningu leitt til annarrar niðurstöðu:

51/2024: M varð fyrir brunaslysi við vinnu sína hjá X við notkun gaslampa. Hann krafðist bóta vegna skaðabótaábyrgðar vinnuveitandans, en hélt því fram að eldur hefði blossað upp úr gashylki vegna gallaðs búnaðar og skorts á öruggum vinnuaðstæðum. Tryggingafélagið hafnaði bótaskyldu og hélt því fram að M hefði sjálfur valdið eldinum og að enginn galli hafi verið á gaskútum. Úrskurðarnefndin lagði áherslu á að vinnuveitanda bar að tilkynna slysið til Vinnueftirlitsins, en hafði vanrækt þá skyldu. Sú vanræksla hafði þau áhrif að ekki fór fram rannsókn af hálfu Vinnueftirlits sem olli sönnunarskorti um orsök slyssins. Með vísan til dómaframkvæmdar, m.a. Hrd. 151/2017, taldi nefndin að við slíkar aðstæður yrði frásögn tjónþola lögð til grundvallar og jafnvel sönnunarbyrði snúið við. Engin gögn lágu fyrir um áhættumat eða hvernig X uppfyllti skyldur sínar varðandi öryggi starfsmanna og meðferð eldfimra efna. Við þessar aðstæður var talið að X bæri ábyrgð á líkamstjóni M.

Slys vegfarenda

Alengt er að vegfarendur geri kröfu um bætur úr ábyrgðartryggingum verslunar- eða þjónustuaðila vegna slysa, t.d. hákuslysa eða slysa vegna ófullnægjandi frágangs lóða. Sönnunarstaðan er sú sama þ.e. tjónþoli ber sönnunarbyrðina og þarf að leggja fram gögn máli sínu til stuðnings:

14/2024: M krafðist bóta úr ábyrgðartryggingu X, eiganda bílasölu, eftir að hún féll á ísilögðu bifreiðastæði og hlaut alvarlegt líkamstjón. Hún hélt því fram að slysstæður hefði verið hættulegur vegna hálku og dældar í malbiki og vísaði til skorts á aðgerðum af hálfu X til að tryggja öryggi gesta. Úrskurðarnefndin lagði áherslu á að sönnunarbyrðin um saknæma háttsemi hvíldi á M. Ljósmyndir lögreglu sýndu ekki fram á að dældin í malbikinu væri sérstaklega hættuleg. Þá lá fyrir að verktaki hafði saltað stæðið á slysdegi og ekkert benti til þess að aðstæður hefðu verið með þeim hætti að kallað hefði á frekari aðgerðir. Bótaskyldu var hafnað.

222/2022: M slasaðist þegar hún rann í hálku á útisvæði sundlaugar X, þar sem snjóbræðslukerfi virkaði ekki að fullu. Hún krafðist bóta úr ábyrgðartryggingu X á þeim grunni að ekki hefðu verið gerðar fullnægjandi ráðstafanir til að tryggja öryggi gesta við þær sérstöku aðstæður sem ríktu á slysdegi. Úrskurðarnefndin taldi ljóst að starfsfólk X vissi af skertri virkni snjóbræðslukerfisins og hefði því borið aukna skyldu til að bregðast við. Ekki lágu þó fyrir nákvæmar upplýsingar um hvenær eða hvar saltað var þennan dag og var því ekki talið sýnt fram á að nauðsynlegar ráðstafanir hefðu verið gerðar til að draga úr hættu. Sönnunarbyrði um það hvíldi á X og tryggingafélaginu, sem báru hallann af skorti á gögnum um framkvæmd varúðarráðstafana. Taldi nefndin að slysið mætti rekja til vanrækslu sundlaugarstarfsmanna á öryggisskyldum sínum. Niðurstaða nefndarinnar var staðfest í dómi Landsréttar í máli nr. 468/2024.

Má hér einnig nefna tvo dóma Hæstaréttar þar sem komist var að ólíkri niðurstöðu um bótaskyldu verslunar vegna slyss viðskiptavinar.

Hrd. 419/1994: Kona var á leið út úr verslun Blómavals í Sigtúni þegar henni skrifaði fótur í hálku á stéttinni fyrir utan inngang verslunarinnar með þeim afleiðingum að hún féll og ökklabrotnaði. Hæstiréttur taldi að sérstök skylda hefði hvílt á starfsmönnum Blómavals til að gera nauðsynlegar ráðstafanir til að koma í veg fyrir slíka slysahettu og féllst á bótaskyldu verslunarinnar.

Hrd. 29/2011: Deilt var um hvort Hagkaup bæri bótaábyrgð á líkamstjóni konu sem steig á döðlu á gólfi við ávaxtaborð í versluninni og féll. Hæstiréttur komst að þeirri niðurstöðu að slysið yrði ekki rakið til saknæmrar vanrækslu af hálfu starfsmanna Hagkaups og taldi að um óhappatilvik hefði verið að ræða, sem ekki leiddi til bótaskyldu.

Ýmis munatjón

Bótaskylda vegna munatjóns getur einnig fallið undir ábyrgðartryggingu atvinnurekstrar.

Reynt hefur á mörg mál fyrir úrskurðarnefnd í váttryggingarmálum þar sem krafist er bóta úr ábyrgðartryggingu sveitarfélaga vegna tjóns af völdum hola í malbiki, sjá mál nr. 134/2024 og 94/2025. Svo komi til bótaskyldu í slíkum málum þarf að sýna fram á að starfsmenn sveitarfélaga hafi vitað af holu í malbiki og ekki gert ráðstafanir vegna hennar áður en tjón varð.

Einnig er oft krafist bóta úr ábyrgðartryggingu byggingaraðila þegar lausir hlutir hafa fokið af byggingarsvæði og valdið skemmdum á ökutækjum, sjá mál 177/2022 og 397/2022.

Svokölluð kerrutjón á bílastæðum matvöruverslana eru einnig algeng, sjá mál 383/2024 og 126/2025.

Í öllum þessum málum hefur reynst erfitt fyrir þá sem verða fyrir tjóni að leggja fram gögn sem sýna fram á sök meintra tjónvalda.

Starfsábyrgðartrygging byggingarstjóra

Byggingarstjóri er löggiltur aðili sem ber faglega ábyrgð á daglegri framkvæmd byggingarframkvæmda og tryggir að þær séu í samræmi við viðeigandi lög og reglur. Samkvæmt 5. mgr. 29. gr. laga nr. 160/2010 um mannvirki skal byggingarstjóri hafa virkt eftirlit með því að þeir sem koma að byggingu mannvirkis fylgi samþykktum

hönnunargögnum, verklýsingum og ákvæðum laganna, laga um byggingarvörur og reglugerða sem settar eru á grundvelli þeirra. Verði byggingarstjóri við eftirlit var við ágalla á verki iðnmeistara eða hönnuðar skal hann gera viðkomandi aðvart og krefjast þess að úr sé bætt innan hæfilegs tíma. Komi verulegir ágallar á mannvirki í ljós við úttekt, við lok verkhluta eða framkvæmda, eða eftir að mannvirki er tekið í notkun, sem ekki hefur verið bætt úr og rekja má til stórfelldrar vanrækslu á verk-sviði einstakra iðnmeistara eða hönnuða, ber byggingarstjóri meðábyrgð á ágöllumum gagnvart eiganda. Það er þó jafnframt skilyrði bótaskyldu að ágallarnir hefðu ekki átt að dyljast byggingarstjóra við eftirlit samkvæmt lögnum. Þá segir í 7. mgr. sömu lagagreinar að byggingarstjóri í starfi beri skaðabótaábyrgð samkvæmt almennum reglum ef eigandi eða annar þriðji maður verður fyrir tjóni af völdum gáleysis byggingarstjórans í starfi. Þó beri byggingarstjóri ekki ábyrgð á faglegri framkvæmd verkþátta á ábyrgð einstakra iðnmeistara eða hönnuða né því að iðnmeistarar og aðrir sem að verkinu koma uppfylli skyldur sínar samkvæmt verk- eða kaupsamningi.

Samkvæmt lögum um mannvirki ber byggingarstjóra að hafa í gildi fullnægjandi ábyrgðartryggingu sem gildir í a.m.k. fimm ár frá lokum þeirra framkvæmda sem hann stýrði. Hljóti eigandi eða annar maður tjón af völdum gáleysis byggingarstjóra í starfi ber hann skaðabótaábyrgð á því. Byggingarstjóri ber einnig meðábyrgð á faglegri framkvæmd tiltekins verkþátta sem unninn er á ábyrgð iðnmeistara, ef verulegir ágallar hafa komið í ljós á verkþættinum við lok verkhluta eða framkvæmda eða að mannvirki er tekið í notkun. Það er þó einnig skilyrði að rekja megi ágallana til stórfelldrar vanrækslu á verkssviði viðkomandi iðnmeistara og ágallarnir hefðu ekki átt að dyljast byggingarstjóranum við eftirlit hans.

158/2022: *Krafist var skaðabóta úr ábyrgðartryggingu byggingarstjóra þar sem eftir afhendingu fasteignar kom í ljós að ástand gólfefna var ekki eðlilegt. Holhljóð heyrðist í gólfum þegar gengið var, hiti var óbærilegur og það fauk inn um hurðir og glugga. Úrskurðarnefndin taldi að byggingarstjóri B hefði sýnt af sér gáleysi með því að ráða hvorki múrarameistara né tryggja að flísalögn væri í samræmi við byggingarreglugerð og góða starfshætti. Ábyrgð hans fælist í því að leggja mat á verkþætti og tryggja rétt verklag. Gallar, sem rekja mátti til þessa eftirlitsleysis, féllu því undir starfsábyrgð hans.*

Sönnun í byggingarstjóramálum getur verið erfið og kostnaðarsöm þar sem oft er gerð krafa um að húseigandi afli matsgerðar dómkvaddra matsmanna sem mæta þá á staðinn og meta tjónið og orsök þess. Það er þó ekki skilyrði að matsgerð liggja fyrir en vægi slíkra sönnunargagna er meira en annarra.

155/2022: *M krafðist bóta úr starfsábyrgðartryggingu byggingarstjórans X vegna vatnstjóns í íbúð sem hún keypti í byggingu árið 2019. Hún taldi X hafa vanrækt eftirlitsskyldu sína. Tryggingafélagið hafnaði bótaskyldu og taldi sönnun um tjón, orsök þess og ábyrgð byggingarstjóra ekki liggja fyrir. Úrskurðarnefndin lagði áherslu á að samkvæmt lögum um mannvirki þarf að sanna að verulegir ágallar hafi komið í ljós, að þá megi rekja til stórfelldrar vanrækslu iðnmeistara og að byggingarstjóri hefði átt að verða þeirra var við eftirlit. M hafði þó ekki lagt fram matsgerð eða önnur sönnunargögn sem gátu sýnt fram á tjón, orsakir þess eða vanrækslu. Lýsingar hennar einar og sér þóttu ekki nægar. Ekki var fallist á bótaskyldu úr starfsábyrgðartryggingu byggingarstjórans þar sem M tókst ekki að uppfylla sönnunarbyrði um skaðabótaábyrgð hans.*

Þrátt fyrir að matsgerð liggi fyrir getur húseigandi ekki byggt á matsgerðinni ef hún fjallar ekki um þau atriði sem þörf er á.

46/2022: M krafðist bóta úr starfsábyrgðartryggingum tveggja byggingarstjóra vegna galla í nýbyggðu raðhúsi. Hún vísaði til matsgerðar dómkvadds matsmanns sem aflað var í tengslum við dómsmál gegn seljanda eignarinnar. Úrskurðarnefndin taldi matsgerðina ekki fullnægjandi sem sönnun um bótaskyldu byggingarstjóra, þar sem hún fól ekki í sér mat á því hvort skilyrði um stórfellda vanrækslu iðnmeistara væru uppfyllt. Að auki var ekki sýnt fram á að ágallar hefðu verið slíks eðlis að byggingarstjórar hefðu átt að taka eftir þeim við eftirlit sitt. Niðurstaða úrskurðarnefndar var sú að M átti ekki rétt á bótum úr starfsábyrgðartryggingu byggingarstjórana A eða B, þar sem fyrirliggjandi matsgerð veitti ekki fullnægjandi grundvöll fyrir skaðabótaskyldu þeirra.

Starfsábyrgðartrygging fasteignasala

Samkvæmt 4. gr. laga um sölu fasteigna og skipa nr. 70/2015 ber fasteignasala skylda til þess að hafa í gildi ábyrgðartryggingu vegna fjártjóns sem leiðir af gáleysi í störfum hans eða starfsmanna á hans vegum. Á þessa ábyrgð reynir hvað helst varðandi þær upplýsingar sem fram koma í söluýfirliti en fasteignasala ber skylda til þess að afla upplýsinga um ástand fasteignar og hugsanlega ágalla á henni. Sýni fasteignasali af sér gáleysi sem veldur því að upplýsingar í söluýfirliti reynast rangar eða ófullnægjandi og tjón verður af, getur hann borið skaðabótaábyrgð á tjóninu. Við mat á hugsanlegri skaðabótaskyldu fasteignasala getur orðalag söluýfirlitsins skipt miklu máli, eins og sjá má af tveimur úrskurðum úrskurðarnefndar í váttryggingamálum:

6/2024: Við sölu á fasteign var tilgreint í söluýfirliti að húsið hefði verið endurnýjað að miklu leyti, og tekið hefði verið í gegn þak, raflagnir, skólpl og dren. Síðar kom í ljós að ástand skólplagna og drengs var ekki gott, og ráðast þurfti í endurnýjun. Tryggingafélagið samþykkti skaðabótaskyldu sína varðandi ástand frárennslislagna, en hafnaði því að rangar upplýsingar hefðu verið veittar um dren, þar sem ekki var hægt að sjá það með sjónskoðun. Úrskurðarnefndin taldi ekki vera eðlismun á upplýsingum sem hægt væri að sjá með sjónskoðun og þeirra sem ekki væri hægt að sjá. Með hliðsjón af því að fasteignasali hafði ekki gert neinar ráðstafanir til þess að staðreyna hvort umræddar upplýsingar væru réttar var kaupandi talin eiga ríkari rétt til greiðslu úr ábyrgðartryggingu fasteignasalans.

83/2024: Deilt var um hvort kaupandi fasteignar ætti rétt á skaðabótum úr ábyrgðartryggingu fasteignasala. Í söluýfirliti fasteignarinnar kom fram að „lagnir væru að sögn eiganda í lagi“, auk þess sem yfirlitsblað seljanda hafi gefið í skyn að ekkert bent til annars en að lagnirnar væru í lagi. Fljótlega eftir afhendingu kom í ljós að lagnirnar voru ónýtar, götótta og að nærliggjandi tré hafði skotið rótum um þær. Úrskurðarnefndin taldi að ekki bæri að túlka skyldu fasteignasala svo rúmt að honum bæri að rannsaka sérstaklega ástand lagnanna. Lýsingu seljanda á ástandi lagnanna bæri að túlka í því ljósi að ekkert við daglega notkun hafi bent til þess að lagnirnar væru í ólagi. Ekki var fallist á að fasteignasali eða seljandi hefðu veitt rangar eða ófullnægjandi upplýsingar og bótskyldu var því hafnað.

Starfsábyrgðartrygging lögmanna

Samkvæmt 25. gr. laga um lögmenn nr. 77/1998 er lögmönnum skylt að hafa í gildi ábyrgðartryggingu vegna fjárhagstjóns sem leitt getur af gáleysi í störfum þeirra eða starfsmanna þeirra. Þannig getur lögmaður orðið skaðabótaskyldur gagnvart umbjóðanda sínum, gerist hann sekur um vanrækslu í starfi sem leiðir til tjóns. Samkvæmt 18. gr. lögmannalaga ber lögmönnum í hvívetna að rækja af alúð þau störf sem þeim er trúað fyrir og neyta allra lögmætra úrræða til að gæta lögvarinna hagsmuna umbjóðenda sinna:

Hrd. 262/2000: Kona krafði lögmann um skaðabætur vegna vanrækslu hans í störfum fyrir hana. Lögmanninum var veitt umboð til þess að gæta hagsmuna konunnar að því er varðaði bótarétt vegna meiðsla sem hún hlaut við vinnuslys. Lögmaðurinn fékk gjafsóknarleyfi fyrir K, en höfðaði ekki mál. Hann lýsti kröfu K ekki heldur í protabú vinnuveitanda hennar, sem tekinn hafði verið til gjaldþrotaskipta. Með hliðsjón af þeirri ríku ábyrgð sem lögmenn bera gagnvart skjólstæðingum sínum var talið að lögmaðurinn hefði brugðist skyldum sínum. Var lögmaðurinn talinn bera skaðabótaábyrgð á tjóni konunnar, enda stæðu líkur til þess að henni hefðu verið dæmdar bætur að einhverju leyti hefði kröfum hennar verið haldið til haga.

Þá má einnig nefna að í máli nr. 108/2024 fyrir úrskurðarnefnd í váttryggingamálum var niðurstaðan sú að tjónþoli ætti rétt til bóta úr starfsábyrgðartryggingu lögmanns þar sem honum misfórst að tilkynna tryggingafélagi um vinnuslys innan tilkynningarfrests.